

Katılımcı Bütçeleme Perspektifinden Yükseköğretim Öğrencilerinin Bütçe Algısı Araştırması: Dumlupınar Üniversitesi Örneği¹ The Research of Perception Budget of Higher Education Students From Participatory Budgeting Perspective: A Case Study of Dumlupınar University

Fazlı YILDIZ

Yrd. Doç. Dr., Dumlupınar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü,
fazli.yildiz@dpu.edu.tr

Fatma ALKAN

Arş. Gör., Dumlupınar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü,
fatma.alkan@dpu.edu.tr

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Geliş: 4 Nisan 2017

Düzeltilme Geliş: 25 Haziran 2017

Kabul: 10 Temmuz 2017

Anahtar Kelimeler:

Bütçe Algısı, Saydamlık,

Katılımcı Bütçeleme,

Yükseköğretim Kurumları

© 2017 PESA Tüm hakları saklıdır

ÖZET

Bu çalışma yükseköğretim kurumlarındaki öğrencilerin katılımcı bütçeleme perspektifinden bütçe algısını incelemek amacıyla yapılmıştır. Bu çalışma kapsamında Kütahya'da Dumlupınar Üniversitesi'nde okuyan öğrencilere anket uygulanarak, öğrencilerin bütçe algısı ölçülmüştür. Çalışmada, yükseköğretim öğrencilerinin genel bütçe algısı, bütçelemede mali saydamlık algısı ve katılımcı bütçeleme sürecine ilişkin algıları araştırılmıştır. Elde edilen veriler IBM SPSS Statistics (21.0) programı kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışmada, frekans analizi, faktör analizi, korelasyon ve regresyon analizleri sonucunda elde edilen bulgular çerçevesinde farklı öneriler getirilmesi hedeflenmiştir.

ARTICLE INFO

Article History:

Received: 4 April 2017

Received in revised form: 25

June 2017

Accepted: 10 July 2017

Keywords:

Budget Perception,

Transparency, Participatory

Budgeting, Higher Education

Institutions.

© 2017 PESA All rights reserved

ABSTRACT

This study is intended to examine the perception of budget from participatory budgeting perspective of students in the institutions of higher education. In this study, applying the survey to students in Kütahya Dumlupınar University, is measured budget perception of the students. In this study is investigated the perception of the general budget of higher education students, financial transparency perceptions in budgeting and perception relating to the participatory budgeting. The data derived are analyzed through the program IBM SPSS Statistics (21.0). In this study is aimed to bring forward different proposals in the framework the findings obtained in the results of frequency analysis, factor analysis, correlation and regression analysis.

¹ Bu çalışma Dumlupınar Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyonu tarafından 2016-29 nolu proje olarak desteklenmiş ve 22-23 Eylül 2016 tarihlerinde düzenlenen "1st International Conference on Scientific Cooperation for the Future in the Social Sciences 2016" da özet bildiri olarak sunulmuştur.

GİRİŞ

Son yıllarda küreselleşmenin etkisiyle birlikte birey-devlet ilişkisinin değişikliğe uğradığı görülmektedir. Toplumda yaşayan bireyler, siyasi alanda seçimlere katılıp oy vermenin ötesinde, kamu hizmetlerinin tür ve miktarlarının belirlenmesi gibi karar verme süreçlerine katılma eğilimindedirler. Devlet de, kamu hizmetlerini toplumda yaşayan bireylerin istek ve arzularına göre, ekonomik, verimli, şeffaf, hesap verebilir ve etkin bir şekilde yerine getirip sunan bir yapıda kendini konumlandırmaktadır.

Bütçe, gelir dağılımının düzeltilmesi, kamu harcamalarında savurganlığın önlenmesi gibi daha genel bir ifadeyle kamu kesiminin etkin bir şekilde çalışabilmesi için temel hedefler gerçekleştirebilecek etkin bir mali araç olarak görülmesiyle birlikte, hükümetin mali ve ekonomik politikalarını yansıtan bir ajanda konumundadır. Bununla birlikte bütçe bir hükümetin en güçlü sosyo-ekonomik politika aracı olmasıyla, toplumda yaşayan kesimlerin hükümetin hazırladığı bütçeleri anlayabilmesi, bütçede kamu hizmetlerini yerine getirmek için kullanmış olduğu kaynaklar için hesap sormasını sağlaması dolayısıyla bireylerin yaşamlarında önemli bir rol oynamaktadır. Ancak bireylerin geleneksel anlayışta bütçeleme sürecinde karar verme ve izleme dışında tutulduğu görülmekte, bunun sonucunda da kamu hizmet sunumunda etkinsizlik, kamu kaynaklarında kaçak olması ve yolsuzluk gibi olumsuz durumların açığa çıkmasına neden olduğu görülmektedir. Günümüzde bu tür olumsuzlukların giderilmesinde yaygın olarak önerilen katılımcı bütçeleme gibi düzenlemelerin ön plana çıktığı görülmektedir.

Bu çalışmada katılımcı bütçeleme perspektifinden yükseköğretim öğrencilerinin bütçe algısı anket uygulaması ile ölçülmüştür. Çalışmada öncelikle bu alanda yapılmış çalışmalara ilişkin literatür incelemesine yer verilmiştir. Devamında anket yöntemiyle elde edilen veriler analize tabi tutularak tanımlayıcı istatistikler, güvenilirlik, faktör, korelasyon ve regresyon analizleri yapılmış ve araştırmanın hipotezleri test edilmiştir.

1. Teorik Çerçeve

Kamu bütçesi bireylerin yaşamlarında önemli rol oynayan hükümetler ve kamu otoriteleri tarafından yönetilen ekonomik ve sosyal politika aracıdır. Bireylerin bu belgeler hakkında bilgi sahibi olması, bütçe yapım ve uygulama süreçlerine erişimleri kamusal fonların kullanılmasında bu kaynakları kullanan birimlerin hesap verebilirliği açısından önemlidir. Birçok ülkede bütçelemede karar verme ve izleme süreçlerinde sivil toplum örgütleri, medya, yasa koyucular ve bireyler etkin bir şekilde bu süreçlere katılmamaktadır. Bu durum ülkelerde yolsuzluk, yoksulluk, iyi yönetim sağlayamama ve etkin olmayan hizmet sunumuna sebep olmuştur (CPDI, 2013: 5-6).

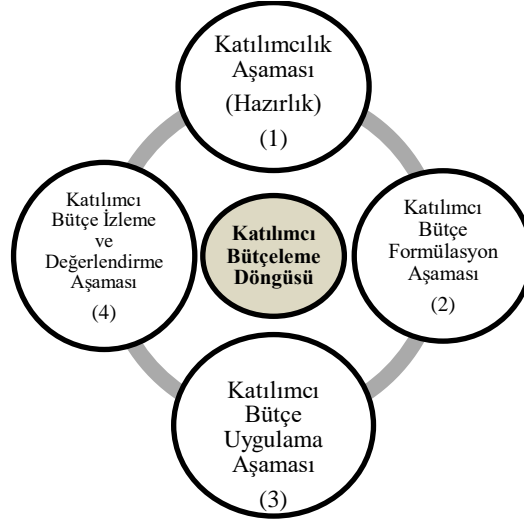
Bireyler ve hükümetler arasında güçlü iletişim kanallarının oluşturulması algısal ve gerçeklik oranını arttırarak ortaya çıkan sorunları düzeltmek ve alt düzeydeki kamu birimlerinin duyarlılığını arttırarak iletişim olanaklarını güçlendirir. Burada cevaplanması gereken temel soru; sıradan bir birey bütçe yapma süreçlerine katılabilir mi? Bu soru katılımcı bütçelemenin temelini oluşturmaktadır. Katılımcı bütçeleme bütçe döngüsünün tüm aşamalarında bireylerin katılımını sağlayan mekanizma olarak tanımlanabilir. Bu uygulama, bütçelemede sivil katılımı ve sosyal öğrenmeyi teşvik etmede yararlı bir araç olduğundan kamu harcamalarında şeffaflığın artırılmasında ve hedeflenen bütçenin iyileştirmesinde etkili olabilir (CPDI, 2013: 7).

Katılımcı bütçeleme, yönetim sözcüğü yerine yönetim sözcüğünün kullanılmasını ifade ederken, bütçe karar verme sürecinde yenilikçi bir yaklaşım olarak günümüze gelmiştir. (UN-Habitat, 2008: 1). Genel bir ifadeyle “katılımcı bütçeleme” vatandaşların ve sivil toplum örgütlerinin bütçeleme sürecinde bütçe kaynaklarının nerelere ve nasıl bir şekilde harcanmasına yönelik olarak alınacak kararlarda karar verme sürecinde katılma hakkına sahip olduğu bir model olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte katılımcı bütçeleme modelinin toplumda önemli etkileri vardır. Katılımcı bütçeleme, katılımcıların demokrasiye olan inancını güçlendirir, katılımcıların demokratik hak ve sorumluluklarını öğrenmeleri açısından bir etki oluşturur, katılımcıların kamu kaynaklarının kullanımında etkinliğini artırır

ve son olarak kentsel yoksulluğun azalmasını diğer bir ifadeyle kamu kaynaklarının harcanmasında dağıtıcı bir etkinin oluşmasını sağlar (Sakinç ve Bursalıoğlu, 2014: 2).

Aşağıda Şekil 1’de katılımcı bütçeleme döngüsünün aşamaları belirtilmiştir.

Şekil 1: Katılımcı Bütçeleme Döngü Aşamaları

Kaynak:UN-HABITAT (2008), Municipal Development Partnership for Eastern and Southern Africa, p.34

Katılımcı bütçeleme sürecindeki **katılımcılık aşaması**; bütçelemede hazırlık aşamasını ve vatandaşların bu süreç içindeki etkinliğini, **formülasyon (oluşturma) aşaması**; problemlerin ve ihtiyaçların belirlenmesi, kaynakların ve harcama önceliklerinin tesbitini, **uygulama aşaması**; önceliklere göre belirlenmiş olan kamu hizmetlerinin yerine getirilmesini, izleme ve **değerlendirme aşaması** ise yerine getirilmiş olan kamusal hizmetlerin ve işlerin toplum ve denetim kurumları tarafından denetlenmesi aşamalarını içerir (UN-HABITAT, 2008: 34-37).

Öte yandan yolsuzluğun azaltılması, bütçe uygulamalarında şeffaflığın artırılması, kamu harcamalarında hedeflerin belirlenmesi ve bireylerin tercihlerinin bütçeleme süreçlerine daha etkin biçimde dahil edilmesi katılımcı bütçeleme amaçlarını oluşturmaktadır (CPDI, 2013: 13). Katılımcı bütçelemede bütçe yapma sürecine bireylerin katılımı ile; demokratik uygulamaları güçlendirmek, birey ve hükümet arasındaki güveni arttırmak, hesap verebilirliği ve yönetimi geliştirmek, bütçede kaynak tahsisinde verimliliği arttırmak, sosyal dışlanma ve yoksulluğu azaltmak hedeflenmektedir (CPDI, 2013: 14).

2. Literatür İncelemesi

Bütçe algısına yönelik ampirik ve teorik literatür incelendiğinde; Feyzioğlu (1983-1984), Güneş (2000), Ting (2001), Kızıltaş (2005), Cilavdaroğlu ve Ekici (2013) çalışmalarında, bütçe algısının temelini oluşturan bütçe kavramı üzerinden bütçe hakkına yönelik çalışmaların teorik olarak daha ön planda olduğu görülmekle birlikte, Lienert (2005), Wehner (2006) çalışmalarında bütçe ve bütçe hakkının kullanım etkinliğine dair ülke uygulamalarına yer vermişlerdir.

Literatürde bütçe algısının geliştirilmesine yönelik ampirik çalışmalara örnek olarak; CPDI ‘Centre for Peace and Development Initiatives (Barış ve Kalkınma Girişimleri Merkezi)’ (2013), ülkede mali yönetim açısından önemli olan bütçenin vatandaşlar açısından nasıl algılandığını ve bu algının düzeyini ölçmek amacıyla Pakistan örnek seçilerek bir çalışma yapılmıştır. Yerel yönetim-vatandaş ilişkisine değinilerek ikili iletişimin bütçeleme sürecinde önemli olduğu vurgusu yapılmıştır. Bütçe yapılması sürecinde halkın katılımının eksikliği, bütçenin açıklık, şeffaflık ilkelerinden yoksun olmasına ve insanların bütçe algısının olumsuz yönde olacağı ifade edilmiştir. Çalışmanın son kısmında da Pakistan için açık ve katılımcı bütçeleme sisteminin geliştirilmesine yönelik önerilere yer verilmiştir.

Selen ve Tarhan (2014), çalışmalarında Türkiye için anayasada tanımlanmış, yasalarla düzenlenmiş bütçe hakkının vatandaşların, bürokratların ve bütçe hakkını kullanma yetkisine sahip milletvekillerinin ne ölçüde algıladığını ölçmeye çalışmışlardır. Öncelikle bütçe ve bütçe hakkı kavramlarına değinilerek, bütçe hakkının tarihi gelişim sürecine genel hatlarıyla yer verilmiştir. Bütçe hakkı kullanımında etkili olan vatandaşlar, bürokratlar ve parlamentonun bütçe sürecindeki rollerine, bütçe hakkını somutlaştıran ilkelerden ve etkileyen faktörlerden yola çıkılarak anket uygulanmış ve bütçe hakkının yeterli düzeyde algılanmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Selen ve Tarhan (2015), seçmenlerin bütçe hakkı algısını analiz etmek amacıyla yaptıkları çalışmalarında; anayasal düzeyde tanımlanan bütçe hakkının seçmenler tarafından kullanıma düzeyini araştırmışlardır. Seçmenlerin bütçe hakkı algısını ölçmek amacıyla 45 ifadeden oluşan 5'li Likert ölçeği kullanmışlardır. Kullanılan ölçekten elde ettikleri verilere faktör analizi ve regresyon analizi uygulanmıştır. Analiz sonuçları Türkiye'de seçmenlerin bütçe hakkını fonksiyonel olarak kullanmadıklarını göstermiştir. Bu algının oluşmasında 6 temel faktörün etkili olduğu ve bu faktörlerin algı üzerinde pozitif yönlü etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Alkan (2015), çalışmasında ülkelerin sosyal, ekonomik, hukuki ve siyasi yapıları açısından hayatın her alanında önemlilik arz eden bütçe kavramının ve bütçeye yönelik çalışma ve uygulamaların, yükseköğretim kurumlarında genel olarak nasıl değerlendirildiği seçilen bir yükseköğretim kurumunda üniversite bütçesinin hazırlanma, uygulama ve denetim aşamasında görevli olan personel ve diğer görevli olmayan kişilerin, cinsiyet, yaş, eğitim gibi demografik özelliklerine göre nasıl dağıldığını araştırmıştır. Araştırma sonucunda, katılımcıların büyük çoğunluğunun bütçenin teorik altyapısı hakkında genel bir bilgi olmasına rağmen, halen bütçeye ilişkin belgeleri incelediğinde anlamakta zorlandıkları, fırsat verildiğinde kurumlarında bütçe yapma sürecine katılma eğiliminde oldukları, bütçe uygulama sonuçları hakkında sağlıklı veri üretiminin olduğu ve bu verilere kolaylıkla erişebildikleri ankete verilen sorular ışığında görülmüştür. Çalışmanın son kısmında bireylerin bütçe algısının geliştirilmesine yönelik öneriler getirilmiştir.

3. Araştırmanın Metodolojisi

Katılımcı bütçeleme perspektifinden yükseköğretim öğrencilerinin bütçeleme süreçlerine ilişkin algı düzeylerini belirlemek amacıyla yapılan çalışmanın evreni, amacı, kısıtları, örnekleme, hipotezleri ve kullanılan ölçekler aşağıda açıklanmıştır.

3.1 Araştırmanın Evreni ve Yöntemi

Araştırmanın evrenini Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde eğitim gören öğrenciler oluşturmaktadır. 2016 Mart ayı itibarıyla DPÜ İİBF'de Maliye, İktisat, İşletme, Ekonometri, Kamu Yönetimi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler ve Uluslararası Ticaret ve Finansman bölümlerinde eğitim gören yaklaşık 10.000 öğrenci bulunmaktadır. Araştırma konusu alanla ilişkili eğitim alan bölümler İİBF bünyesindeki bölümler olması dolayısıyla bütçe algısının ölçülmesine yönelik yapılan çalışmada bu evren araştırmaya konu edilmiştir. Araştırma 2016 yılı Nisan ve Mayıs aylarında Kütahya DPÜ İİBF öğrencilerinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir.

Araştırma kapsamındaki sorularla ilgili ölçek geliştirmek için öncelikle 45 kişilik örneklem üzerinde anket uygulanmıştır. Uygulama sonucunda güvenilirlik testleri ve faktör analizi sonucu uygun olmayan sorular çıkarılarak anket sorularına son şekli verilmiştir. Nihai şekli verilen anket soruları Nisan ve Mayıs 2016 tarihleri arasında Kütahya DPÜ İİBF'de eğitime devam eden 500 öğrenciden oluşan örnekleme uygulanarak çalışma yapılmıştır. Dağıtılan 500 anketten 475 anket geriye dönmüş, 7 anket hatalı olması nedeniyle analiz dışı bırakılmış ve 468 anket üzerinden analiz yapılmıştır.

Çalışmada anakütlenin sınırları belli olduğundan örnek kütleinin belirlenmesinde basit rassal örnekleme tercih edilmiştir. Araştırmacılar tarafından sosyal bilimlerde örneklem hatası (%5) ve anlamlılık seviyesi (%5) bakımından genel kabul görmüş olduğu ve buradan yola çıkılarak

uygun bir örnek kütle için; örneklem hacmi $n = \frac{Np(1-p)z^2}{(N-1)d^2 + p(1-p)z^2}$ formülünden yararlanılarak hesaplanmıştır. Formülde; **N**: Hedef kitledeki birey sayısı, **n**: Örneklem alınacak birey sayısı, **p**: incelenen olayın görüş sıklığı -gerçekleşme olasılığı- (0,5), **q**: incelenen olayın görülme sıklığı -gerçekleşmeme olasılığı- (1-p), **z**: belirli bir anlamlılık düzeyinde t tablosuna göre bulunan değer (1,96) ve **d**: (0,05) olayın görüş sıklığına göre kabul edilen örneklem hatasıdır (<http://www.istatistikanaliz.com>, 10.06.2016).

Elde edilen veriler SPSS for Windows 21.0 paket programı yardımıyla istatistiksel analizlere tabi tutulmuştur. Elde edilen verilerle tanımlayıcı istatistikler, güvenilirlik, faktör, korelasyon ve regresyon analizleri yapılarak araştırmanın hipotezleri test edilmiştir.

3.2 Araştırmanın Amacı ve Kısıtları

Kamu sektörü (devlet) ekonomide elde ettiği vergi gelirleri ve yaptığı kamu harcamaları boyutuyla en önemli aktördür. Kamusal birimler gelir ve harcamalarını yasallık kuralı çerçevesinde bütçe uygulamaları ile yerine getirmektedirler. Kamu kesiminin bu uygulamalarından bireylerin haberdar olması, uygulama öncesi ve uygulama esnasında bireylerin bu süreçlere katılımı, bütçe bilincinin ve bütçe algısının gelişmesi ile mümkündür. Bu çalışmada, yükseköğretim düzeyinde yer alan ve bu alana ilişkin bilgi düzeyleri eğitim müfredatları açısından daha yüksek olabilecek İİBF öğrencilerinin bütçe algılarının hangi düzeyde olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın en büyük kısıtı sonuçların genellenebilir olması açısından; sadece bir fakültede öğrenim gören öğrencilere yönelik olmasıdır. Araştırmanın daha fazla yükseköğretim kurumunda ve daha farklı eğitim alan lisans, ön lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyindeki öğrencilere yönelik daha büyük bir örneklemle çalışılmaması da önemli bir sınırlılığını oluşturmaktadır. Yükseköğretim öğrencilerinin bütçe algısını ölçmeye yönelik bir ölçek bulunmamaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin kendilerine yöneltilen soruları doğru ve içten cevapladıkları kabul edilmiştir.

3.3 Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak anket yöntemi kullanılmıştır. Anket formu (EK 1) üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde ankete katılan öğrencilerle ilgili demografik özelliklere ilişkin ve temel bütçe beklentilerine ilişkin sekiz soru vardır. Bu sorular alt kategorilerde belirtilmiş seçeneklerden bir tanesinin seçilerek cevaplanması biçiminde sorulmuştur. İkinci bölümde ise on yedi adet soru bulunmaktadır. İkinci bölümdeki bütçeleme sürecine ilişkin *hukukilik, etkinlik, şeffaflık ve hesap verebilirlik* ölçeklerine ilişkin ifadeler 5'li Likert tipinde "(1) Kesinlikle Katılmıyorum", "(5) Kesinlikle Katılıyorum" şeklinde düzenlenmiştir. Bu soruların hazırlanmasında Selen & Tarhan (2014) ve Bilge & Küçükaycan (2013)'ün çalışmalarından yararlanılmıştır. Üçüncü bölümde ise sekiz adet soru bulunmaktadır. Üçüncü bölümde bütçeleme sürecine ilişkin *katılımcılık ve şeffaflık sürecinde etkinlik* ölçeklerine ilişkin ifadeler 5'li Likert tipinde "(1)Hiç Önemi Yok", "(5) Çok Önemli" olarak düzenlenmiştir. Bu sorular CPDI (2013) tarafından yapılan anket çalışmasından yararlanmıştır.

3.4 Araştırmanın Hipotezleri

Araştırma kapsamında test edilecek olan hipotezler aşağıda belirtilmiştir.

H₁: Bütçeleme süreçlerine ilişkin hukukilik, etkinlik, şeffaflık ve hesap verebilirlik boyutlarının kamu harcamalarının toplumsal ihtiyaçlara göre planlanması üzerinde pozitif etkisi vardır.

H₂: Bütçeleme süreçlerine ilişkin hukukilik, etkinlik, şeffaflık ve hesap verebilirlik boyutlarının bireylerin yaşam standartları üzerinde pozitif etkisi vardır.

H₃: Bütçeleme süreçlerine ilişkin katılımcı bütçeleme ve şeffaflık sürecindeki etkinlik boyutlarının bireylerin yaşam standartları üzerinde pozitif etkisi vardır.

H₄: Bütçeleme süreçlerine ilişkin katılımcı bütçeleme ve şeffaflık sürecindeki etkinlik boyutlarının bütçe uygulamalarında hesap verebilirlik üzerinde pozitif etkisi vardır.

4. Analiz ve Bulgular

Çalışmanın bu kısmında araştırmaya konu olan örneklemin demografik özellikleri, kullanılan ölçeklere ilişkin güvenilirlik analizi, faktör analizi, korelasyon analizi ve regresyon analizi sonuçları hakkında bilgi verilmiştir.

4.1 Demografik Bulgular ve Tanımlayıcı İstatistikler

Araştırma kapsamındaki yükseköğrenim öğrencilerine ilişkin demografik özellikler Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1: Demografik Özellikler

Cinsiyet	Sayı	Yüzde	Bölüm	Sayı	Yüzde
Erkek	152	32,5	Maliye	166	35,5
Kadın	316	67,5	İşletme	68	14,5
Toplam	468	100	İktisat	84	17,9
Yaş	Sayı	Yüzde	Kamu Yönetimi	80	17,1
25 ve Altı	454	97	Siy.Bil.ve Ulusl.İliş.	41	8,8
26-35	13	2,8	Ekonometri	18	3,8
36 ve Üstü	1	0,2	Ulus. Tic.ve Fin.	11	2,4
Toplam	468	100	Toplam	468	100

Tablo 1’deki sonuçlara göre; araştırmaya katılan öğrencilerin %67,5’i bayan, %32,5’i ise erkeklerden oluşmaktadır. Araştırma kapsamındaki öğrencilerin yaşı %97’si 25 ve altı yaş gurubundan oluşmaktadır. Araştırma kapsamındaki öğrencilerin %35,5’i maliye, %14,5’i işletme, %17,9’u iktisat, %17,1’i kamu yönetimi, %8,8’i siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler, %3,8’i ekonometri ve %2,4’ü ise uluslararası ticaret ve finansman bölümü öğrencilerinden oluşmaktadır.

Tablo 2: Katılımcıların Genel Olarak Bütçe Beklentileri

Bütçe Denildiğinde Sizdeki Temel Çağrışımı Belirtiniz?	Sayı	Yüzde	Bütçe ile ilgili gelişmeleri nereden takip edersiniz?	Sayı	Yüzde
Denetim/Yolsuzluk/ İsrar	25	5,3	Resmi Yayınlar	80	17,1
Kanun/ Devlet /Anayasa	44	9,4	İnternet	333	71,2
Büyüme/Kalkınma/Ekonomi	134	28,6	Gazete, Dergi vb. Yayınlar	50	10,7
Vergi/Harcama/Borçlanma	265	56,6	Diğer	5	1,1
Toplam	468	100	Toplam	468	100
Ülkemizde sizce hangi alanın bütçesi öncelikli olmalıdır?	Sayı	Yüzde	Hangi kurumun bütçeleme sürecine katılmak sizin için önceliklidir?	Sayı	Yüzde
Eğitim	184	39,3	Belediyeler [Yerel Yönetim.]	50	10,7
Sosyal Gv.–Sosyal Hrc.	49	10,5	Bakanlıklar[Eğitim,Sağlık vb.]	299	63,9
Savunma–Güvenlik	105	22,4	Üniversiteler	63	13,5
Altyapı Yatırımları	22	4,7	Yatırımcı Kamu Kuruluşları	56	12
Yerel Yönetim Hizm.	17	3,6	Toplam	468	100
Sağlık	91	19,4			
Toplam	468	100			
Kamu Kurumlarının bütçe sürecine hangi aşamada katılmak sizin için önceliklidir?	Sayı	Yüzde			
Bütçe Hazırlık Aşaması			211	45,1	
Bütçe Uygulama Aşaması			125	26,7	
Bütçe Denetim Aşaması			132	28,2	
Toplam			468	100	

Tablo 2’deki bütçe beklentilerine ilişkin sonuçlara göre; öğrencilerin çoğunluğu bütçe denildiğinde mali ve ekonomik bir çağrışımı belirtmişlerdir. Vergi, harcama, borçlanma (mali) %56,6 ve büyüme, kalkınma ve ekonomi (ekonomik) %25,6’dır. Bütçe ile ilgili gelişmelerin takip edildiği ağırlıklı alan ise internet ortamıdır (%71,2). Öğrenciler öncelikli bütçe alanı olarak eğitim (%39,3) ve savunma-güvenlik (%22,4) alanlarını ön plana çıkarmışlardır. Bütçeleme sürecinde öncelikle bakanlıkların (çevre, eğitim, sağlık vb.) bütçeleme süreçlerine

katılımı (%63,9) önemsemişlerdir. Kamu kurumlarının bütçe süreçlerine katılımı ise %45,1 bütçe hazırlık aşaması, %28,2 bütçe denetim aşamasını ve %26,7 ise bütçe uygulama aşamasında katılımı olduğunu önemsediklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 3: Anket Formundaki İfadelere İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

<i>*Tabloda katılma derecelerine ilişkin verilen değerler her bir seçenekteki % dağılımdır.</i>		S.S.	Ort.	1	2	3	4	5
1	Bütçe, devletin genel olarak mali görünümünü yansıtan bir Kanundur.	,788	4,16	1,7	2,8	5,6	57,5	32,5
2	Kamu harcamaları ödenilen vergilerle finanse edilmektedir.	,840	4,10	1,7	3,6	9,6	53,2	31,8
3	Bütçede kamu harcamaları toplumsal ihtiyaçlara göre planlanmaktadır.	1,11	3,43	5,8	17,3	20,9	40,4	15,6
4	Bireylerin kamu hizmetleri ile ilgili tercihlerinin bütçeleme sürecine yansıtılabilmesi önemlidir.	,918	4,03	2,4	3,6	15,6	45,5	32,9
5	Kamu kurumlarının bütçe uygulamaları bireylerin yaşam standartlarını etkiler.	,960	4,07	2,4	5,6	12,0	42,9	37,2
6	Kamu kurumları tarafından bütçe süreçleri şeffaf yönetilmektedir.	1,22	3,16	10	20,3	30,6	21,8	17,3
7	Ülkemizde son yıllarda yapılan yasal düzenlemeler bütçe uygulamalarında şeffaflığın gelişmesine katkı sağlamıştır.	1,05	3,16	8,3	16	35	32,5	8,1
8	Kamu kurumlarının bütçesine ilişkin mevzuat, bilgiler, veriler, anlaşılır ve kolay erişilebilirdir.	1,05	3,32	4,1	19,9	27,8	36,1	12,2
9	Kamu kurumlarının bütçe uygulama sonuçları hakkında yapılan bilgilendirmeler açık ve anlaşılardır.	1,08	3,17	6,2	23,3	27,8	33,1	9,6
10	Kamu kurumlarının yayımladığı faaliyet raporları bütçe kullanımlarını doğru şekilde aktarır.	,997	3,13	6	19	37,4	30,8	6,8
11	Bilgi edinme kapsamındaki uygulamalar kamu kaynaklarının hangi amaçla kullanıldığının sorgulanmasına imkan sağlamaktadır.	,929	3,56	3,4	10,3	23,3	52,8	10,3
12	Bütçeleme sürecinde saydamlığın artırılması kamu otoritelerinin hesap verebilirliğini artırır.	,922	4,12	2,4	4,5	9,6	45,9	37,6
13	Bireylerin sivil toplum örgütleri aracılığıyla bütçeleme süreçlerine katılmaları hesap verebilirliği artırır.	,955	3,85	2,8	6,2	19	47,4	24,6
14	Kamu gelir ve harcamalarıyla ilgili bilgilere kolayca ulaşılabilmesi bütçe uygulamalarına ilişkin hesap verebilirliği artırır.	,935	3,99	1,9	7,1	11,5	49,4	30,1
15	Kamu harcamaları toplumun tercihlerine uygun olarak yapılmaktadır.	1,14	3,07	8,8	24,8	28,6	26,7	11,1
16	Toplumun tercihlerine uygun bir vergileme yapılmaktadır.	1,17	2,64	17,9	32,5	24,4	18,4	6,8
17	Ülkemizde katılımcı bütçeleme etkin olarak kullanılmaktadır.	1,03	2,72	13	28,2	36,5	18,4	3,8
18	Bireyler için bilgilendirici nitelikte düzenli toplantılar yapılması gerekir.	,867	4,25	1,9	3,6	5,8	45,3	43,4
19	Elektronik ortamlarda (internet vb.) bilgilendirici çalışmaların yapılması gerekir.	,736	4,43	1,1	1,5	3,8	40,6	53
20	Bütçeleme süreçlerine bireylerin katılımının artırılması gerekir.	,812	4,21	0,9	2,6	11,8	44,2	40,6
21	Bireylerin gereksiz harcama alanlarını belirleyebilmeleri gerekir.	,845	4,24	1,5	3,4	7,3	45,1	42,7
22	Bireylerin siyasal haklarını özgürce kullanabilme olanaklarının artırılması gerekir.	,874	4,32	1,5	2,8	9,8	33,5	52,4
23	Kamu kurumlarının web sitelerinde kurumların bütçelerine ayrıntılı olarak yer verilmesi gerekir.	,809	4,38	0,6	3,2	7,5	35,3	53,4
24	Bireylerin bütçe belgelerine daha kolay erişimine izin verilmesi gerekir.	,858	4,30	1,7	2,6	8,3	38,9	48,5
25	Bütçe uygulama sonuçlarına ilişkin denetim raporlarının kamuoyuna açıklanması gerekir.	,787	4,44	1,3	2,1	4,5	35,3	56,8

Anket formunun ikinci bölümünde (1-17. Sorular) ve üçüncü bölümünde (18-25. Sorular) yer alan katılımcıların bütçe algısını ölçmeye yönelik olarak hazırlanan 25 sorudaki ifadelerin standart sapmaları, aritmetik ortalamaları ve ankette sorulan sorulara katılımcıların verdikleri yanıtların yüzde dağılımları Tablo 3'de verilmiştir. Anket formundaki hazırlanmış olan 25 sorudaki ifadelerin değerlendirilmesinde 5'li Likert ölçeği kullanıldığından, *ortalamanın 1'e yaklaşması sorudaki ifadeye katılmadığını, 5'e yaklaşması katıldığını ve 3 düzeyinde olması ise kararsızlık durumlarını* göstermektedir. Genel bütçe algı düzeylerinin

değerlendirildiği 1, 2, 4 ve 5. Sorulardaki ifadeler katılıma katılım düzeyi yüksektir. Katılımcıların bu doğrultuda verdikleri cevaplar bütçe ve bütçe uygulamaları hakkında genel bilgi düzeylerinin yüksek olduğunu göstermiştir. Bütçeleme sürecindeki şeffaflık ve bütçe sürecine ilişkin bilgilendirme aşamalarına yönelik ifadelerde ise (6, 7, 8, 9 ve 10. Sorular) katılımcılar genellikle kararsızlık düzeyinde ifadeler katılmışlardır. Katılımcılar bütçe uygulama süreçlerine ilişkin şeffaf, yayımlanan belgelerin açık, anlaşılır biçimde kamuoyuna sunulması gibi konularda yeterli görmedikleri değerlendirmesinde bulunmuşlardır. Bütçeleme sürecine ilişkin hesap verebilirliğin artırılmasına yönelik ifadelerle ilgili sorulara (11, 12, 13 ve 14. Sorular) katılım düzeyi yüksektir. Katılımcılar hesap verebilirliğe ilişkin ifadelerdeki önermelere yüksek oranda katılmışlardır. Katılımcıların bütçeleme sürecindeki etkinliğe ilişkin (15, 16 ve 17. Sorular) ifadeler katılmadıkları görülmüştür. Bu durum kamu harcamalarının ve vergilerin toplumsal beklentilere uygun olarak uygulanmadığı ve katılımcı bütçeleme sürecinin etkin bir biçimde yürütülmediği şeklinde değerlendirilmektedir.

Bütçeleme sürecine ilişkin katılımcı bütçeleme ve şeffaflık sürecindeki etkinliğin artırılmasına yönelik yöneltilmiş ifadeler (18-25 arası sorular) katılımcıların önemseme düzeyi yüksektir. Bu sonuç katılımcıların katılımcı bütçeleme süreçlerine ve bütçeleme süreçlerindeki şeffaflık uygulamalarına ilişkin ifadelerdeki beklentilere karşı duyarlı olduklarını göstermiştir.

4.2 Ölçeklerin Güvenilirlik Analizi ve Faktör Analizi Sonuçları

Araştırmada kullandığımız ölçeklerin güvenilirliği için yapılan analizde güvenilirlik Cronbach Alfa katsayısı (α) ile ölçülmüştür. Cronbach Alfa katsayısı 0 ile 1 arasında bir değer almakta ve 0,60 değerinin üzerinde bulunması ölçeğin güvenilirliğini göstermektedir. Cronbach Alfa katsayısı ölçekteki herbir alt kategori, alt kategorilerdeki herbir faktör ve ölçeğin tümü için ayrı ayrı hesaplanmıştır (Kalaycı, 2008'den aktaran; Özgan vd. 2011: 70)

Tablo 4: Güvenilirlik Analizi Sonuçları

Ölçekler	Soru Sayısı	Cronbach Alfa Katsayısı Değerleri (α)
Hukukilik	2	,672
Şeffaflık	6	,812
Hesap Verebilirlik	4	,687
Bütçelemede Etkinlik	3	,758
Toplam (Genel Bütçe Algısı)	15	,813
Katılımcılık	5	,754
Şeffaflık Etkinliği	3	,797
Toplam (Katılımcı Bütçeleme Algısı)	8	,830
Genel Toplam	23	,827

Araştırmada kullanılan ölçeklere ilişkin güvenilirlik analizi sonuçları Tablo 4'de gösterilmiştir. Ölçeklerin güvenilirlik düzeyleri %67 ile %83 arasında değişmektedir. Güvenilirlik analizi sonuçları araştırmanın yapılması açısından yeterli sınırlar arasında bir değer varlığını göstermektedir.

Faktör analizi, birbirleriyle ilişkili çok sayıdaki değişkeni daha anlamlı, az sayıda ve birbirinden bağımsız faktörler haline getirerek gruplandırarak çok değişkenli bir istatistiksel yöntemdir. Araştırmada kullanılan veri setinin faktör analizine uygunluğunun değerlendirilmesi için kullanılan testlerden birisi Kaiser-Mayer, Olkin (KMO) testidir (Turanlı vd. 2012: 47). Bu çalışmada verilerin faktör analizine uygunluğu değerlendirilirken KMO ve Bartlett's testi uygulanmıştır. Ayrıca faktör analizi uygulanırken bir ifadenin ilgili faktör grubunda değerlendirilmesi için faktör yükü 0,45 olarak belirlenmiş ve böylece aynı ifadenin birden fazla faktöre yüklenmesi önlenmiştir.

Genel bütçe algısına yönelik yapılan faktör analizi sonuçları Tablo 5'de gösterilmiştir. Ölçekteki faktör sayısı faktör analizi sonuçlarına göre dördüttür. Faktörlerin toplam varyansı açıklama oranı (%58,659)'dur. Ortaya çıkan faktörleri oluşturan alt bileşenlere ve faktör yapısına bakıldığında; iki soru hukukilik, altı soru şeffaflık, dört soru hesap verebilirlik ve üç soru ise bütçelemede etkinlik olarak isimlendirilmiştir.

Tablo 5: Genel Bütçe Algısına Yönelik Faktör Analizi Sonuçları

Soru No	Hukukilik	Şeffaflık	Hesap Verebilirlik	Bütçelemede Etkinlik
S1	,721			
S2	,838			
S6		,647		
S7		,757		
S8		,684		
S9		,745		
S10		,724		
S11		,567		
S4			,454	
S12			,720	
S13			,779	
S14			,731	
S15				,761
S16				,878
S17				,694
<i>Faktörün Açıkladığı Varyans Yüzdesi:</i>	10,172	21,510	13,488	13,489
<i>Açıklanan Varyans Toplam Yüzdesi:</i>				58,659
Testler: Kaiser-Meyer-Olkin Test (KMO): ,833 Bartlett's Test of Sphericity: 1950,840 p<,000				
S3 ve S5 Faktör Analizine uygun sonuçlar vermediğinden dolayı faktör analizi dışında tutulmuştur.				

Örneklemin yeterliliğini gösteren Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) test değeri (,833) araştırmanın yapılmasında uygun kabul edilen sınır aralığında bir değerdir. Araştırmadaki verilerin çoklu normal dağılımdan geldiğini gösteren Bartlett's testi de kabul edilen sınırdadır (p<,000). Faktör analizi sonuçlarında ulaşılan bulgular bu faktörlerin araştırmada kullanılmasında uygunluğu göstermektedir.

Tablo 6: Katılımcı Bütçeleme Algısı Faktör Analizi Sonuçları

Soru No	Katılımcılık	Şeffaflık Etkinliği
S18	,611	
S19	,600	
S20	,672	
S21	,721	
S22	,701	
S23		,780
S24		,828
S25		,801
<i>Faktörün Açıkladığı Varyans Yüzdesi:</i>	29,558	29,312
<i>Açıklanan Varyans Toplam Yüzdesi:</i>		58,870
Testler: Kaiser-Meyer-Olkin Test (KMO): ,847 Bartlett's Test of Sphericity: 1192,972 (P<,000)		

Bütçeleme süreçlerine ilişkin katılımcı bütçeleme algısını ölçmeye yönelik yapılan faktör analizi sonuçları Tablo 6'da gösterilmiştir. Ölçekteki faktör sayısı faktör analizi sonuçlarına göre ikidir. Faktörlerin toplam varyansı açıklama oranı (%58,870)'dir. Ortaya çıkan faktörleri oluşturan alt bileşenlere ve faktör yapısına bakıldığında; beş soru katılımcılık, üç soru ise şeffaflık uygulamalarına ilişkin etkinlik olarak isimlendirilmiştir. Örneklemin yeterliliğini gösteren Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) test değeri (,847) araştırmanın yapılmasında uygun kabul edilen sınır aralığında ve Bartlett's testi de kabul edilen sınırdadır (p<,000). Bu sonuçlara göre faktörler araştırmada kullanılabilir.

4.3 Korelasyon Analizi Sonuçları

Korelasyon analizi ile araştırma kapsamındaki değişkenler arasındaki ilişki incelenmiştir. Korelasyon analizinde faktör analizi sonuçlarına göre gruplanan ifadelerin ortalaması alınarak altı temel faktör arasındaki ilişki araştırılmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkide p değerinin (,01) ve (,05) değerinden küçük olması değişkenler arasında çift yönlü ilişkilerin olduğunu, p

değerinin (,05) değerinden büyük olması ise değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığını göstermektedir.

Tablo 7: Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	Hukukilik	Şeffaflık	Hesap Verebilirlik	Bütçelemede Etkinlik	Katılımcılık	Şeffaflık Etkinliği
Hukukilik	1	,267** (,000)	,344** (,000)	,068 (,142)	,309** (,000)	,274** (,000)
Şeffaflık		1	,227** (,000)	,506** (,000)	,074 (,112)	,072 (,121)
Hesap Verebilirlik			1	,125** (,007)	,368** (,000)	,374** (,000)
Bütçelemede Etkinlik				1	-,018 (,697)	-,074 (,108)
Katılımcılık					1	,571** (,000)
Şeffaflık Etk.						1

** ,01 seviyesinde çift taraflı anlamlılığı göstermektedir.

Korelasyon analizi sonucunda değişkenler arasındaki ilişkilerin anlamlılığı belirlenmiştir. Bütçe algısına ilişkin hukukilik algısı ile şeffaflık, hesap verebilirlik, katılımcılık ve şeffaflık sürecine ilişkin etkinlik arasında pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Bütçe algısına ilişkin şeffaflık alt boyutları ile hesap verebilirlik ve bütçe etkinliği arasında da pozitif yönlü ve anlamlı ilişki bulunmuştur. Hesap verebilirlik alt boyutları ile bütçelemede etkinlik, katılımcılık ve şeffaflık sürecine ilişkin etkinlik arasında, yine katılımcılık ile şeffaflık etkinliği arasında pozitif ve anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Ayrıca bütçe etkinliği ile katılımcılık, şeffaflık etkinliği ve hukukilik arasında herhangi bir ilişki bulunamamıştır.

4.4 Regresyon Analizi Sonuçları

Araştırma kapsamındaki hipotezlerin test edilmesi için çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Regresyon analizinde sırasıyla aşağıdaki hipotezlere ilişkin geliştirilecek olan modeller test edilecektir:

(Model 1) H₁: Bütçeleme süreçlerine ilişkin hukukilik, etkinlik, şeffaflık ve hesap verebilirlik boyutlarının kamu harcamalarının toplumsal ihtiyaçlara göre planlanması üzerinde pozitif etkisi vardır.

(Model 2) H₂: Bütçeleme süreçlerine ilişkin hukukilik, etkinlik, şeffaflık ve hesap verebilirlik boyutlarının bireylerin yaşam standartları üzerinde pozitif etkisi vardır.

(Model 3) H₃: Bütçeleme süreçlerine ilişkin katılımcı bütçeleme ve şeffaflık sürecindeki etkinlik boyutlarının bireylerin yaşam standartları üzerinde pozitif etkisi vardır.

(Model 4) H₄: Bütçeleme süreçlerine ilişkin katılımcı bütçeleme ve şeffaflık sürecindeki etkinlik boyutlarının bütçe uygulamalarında hesap verebilirlik üzerinde pozitif etkisi vardır.

Çoklu regresyon analizi sonuçlarının yorumlanmasında; R² (bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenin yüzde kaçını açıkladığını), R (bağımsız ve bağımlı değişkenler arasındaki korelasyonu), β (bağımsız değişkenlerin standartlaştırılmış katsayılarını), pβ (sonuçların istatistiksel olarak anlamlılık düzeyini), F testi (regresyon modelinin genel olarak anlamlılığını) göstermektedir. Modelin istatistiksel olarak anlamlı olması için Anova testi sonucundaki F istatistiği p değerinin (,05) değerinden küçük olması gerekir.

Faktör analizi ile elde edilen altı faktörün bütçe algısı üzerindeki etkilerini araştırmak için bağımsız değişken olarak kabul edildiği regresyon modelleri her bir hipotezdeki sorunun bağımlı değişken kabul edilmesiyle oluşturulmuştur. Oluşturulan modellerin katsayıları, istatistiksel değerleri ve anlamlılık değerleri Tablo 8’de verilmiştir. Modellerin anlamlı olması için p değeri (pF) “,05” küçük olması gerekir. Buna göre oluşturduğumuz dört modeldeki p değerleri “,05” den küçük olduğundan modellerin tümü istatistiksel olarak anlamlıdır. R² değeri bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenin yüzde kaçını açıkladığını gösterdiğinden birinci modelde (%20,5), ikinci modelde (%18,1), üçüncü modelde (%25,8) ve dördüncü

modelde ise (%15,4)'tür. Tablodaki β katsayısı bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki etkisinin yönü ve büyüklüğünü açıklamaktadır. β değerinin değerlendirilebilmesi için ($p\beta$) katsayısının anlamlı, yani “,05” değerinin altında olması gerekir.

Tablo 8: Modellerin Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Model 1 (Soru 3)		Model 2 (Soru 5)		Model 3 (Soru 5)		Model 4 (Soru 14)	
	β	$p\beta$	β	$p\beta$	β	$p\beta$	β	$p\beta$
Şeffaflık	,355	,000	,223	,000				
Bütçelemede Etkinlik	,200	,000	-,057	,203				
Hesap Verebilirlik	,102	,014	,229	,000				
Hukukilik	,171	,000	,157	,000				
Şeffaflık Etkinliği					,166	,000	,280	,000
Katılımcılık					,173	,000	,164	,000
R	,453		,284		,240		,325	
R ²	,205		,181		,258		,154	
Durbin-Watson	1,743		2,040		2,033		2,053	
F	29,915		10,158		14,193		27,375	
pF	,000		,000		,000		,000	

Birinci modelde (S3), “Bütçede kamu harcamaları toplumsal ihtiyaçlara göre planlanmaktadır” ifadesinin aldığı değerler bağımlı değişken olarak tanımlanmıştır. Tablo 3’deki tanımlayıcı istatistiklere baktığımızda bu ifadeye katılma ortalaması “3,43” tür. Bu değer araştırmaya katılanların toplumsal taleplerinin bütçeleme süreçlerine yansımaya bakış açılarının olumlu olduğunu göstermektedir. Genel bütçe algısına yönelik belirlediğimiz dört temel faktörün bağımlı değişken üzerindeki etkisi pozitif (β değerleri) ve istatistiksel olarak anlamlıdır ($p\beta < ,05$). Dört temel faktörün bağımlı değişken üzerindeki etkisi şeffaflık (,355), bütçelemede etkinlik (,200), hesap verebilirlik (,102) ve hukukilik (,171)’dir. Bu sonuçlar bütçeleme süreçlerinde dört faktör ile ilgili yapılacak iyileştirici düzenlemelerin ve uygulamaların bireylerin bütçe uygulamalarında kamu harcamalarının toplumsal ihtiyaçlara uygun belirlenmesi algısının güçlendirilmesine katkı sağladığını göstermektedir.

İkinci modelde (S5), “Kamu kurumlarının bütçe uygulamaları bireylerin yaşam standartlarını etkiler” ifadesinin aldığı değerler bağımlı değişken olarak tanımlanmıştır. Tablo 3’deki tanımlayıcı istatistiklere baktığımızda bu ifadeye katılma ortalaması “4,07” dir. Bu değer araştırmaya katılanların bütçe uygulamalarına ilişkin etkilerin farkında olduklarını ve bireylerin yaşam standartlarını etkileme gücü olduğunu göstermektedir. Genel bütçe algısına yönelik belirlediğimiz üç temel faktörün bağımlı değişken üzerindeki etkisi pozitif (β değerleri) ve istatistiksel olarak anlamlıdır ($p\beta < ,05$). Diğer dördüncü faktör olan bütçeleme etkinliğinin etkisi ise negatif ve istatistiksel olarak anlamsızdır. Üç temel faktörün bağımlı değişken üzerindeki etkisi şeffaflık (,223), hesap verebilirlik (,229) ve hukukilik (,157)’dir. Bu sonuçlar bütçeleme süreçlerinde üç faktörün bireylerin bütçe uygulamaları sonucundaki beklentilerini yani bütçe uygulamalarının bireylerin yaşam standartlarını etkilemesi algısını güçlendirilmesine katkı sağladığı görülmektedir. Kamu harcamaları, vergiler ve katılımcı bütçeleme ile ilgili uygulama sonuçlarının değerlendirildiği bütçelemede etkinlik faktörü etkisinin negatif ve anlamsız olması, bütçe uygulamalarına ilişkin katılımcıların değerlendirme ortalamalarının düşük olmasından (Tablo 3: S15, S16, S17) kaynaklanmaktadır.

Üçüncü modelde (S5), “Kamu kurumlarının bütçe uygulamaları bireylerin yaşam standartlarını etkiler” ifadesinin aldığı değerler bağımlı değişken olarak tanımlanmıştır. Ancak ikinci modelden farklı olarak bağımsız değişkenlerimiz katılımcı bütçeleme algısı ölçeğinde yer alan iki faktördür. Katılımcı bütçeleme algısına yönelik belirlediğimiz iki temel faktörün bağımlı değişken üzerindeki etkisi pozitif ve anlamlıdır. Bu faktörlerin etkileri katılımcılık (,173) ve şeffaflık etkinliği (,166)’dir. Bu sonuçlar bütçe uygulamalarında katılımcı

bütçeleme uygulamalarına ilişkin beklentiler ve şeffaflık sürecinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar arttıkça bireylerin bütçe uygulamalarının yaşam standartları üzerindeki etkisini güçlendirdiği algısına katkı sağladığını göstermektedir.

Dördüncü modelde (S14), “Kamu gelir ve harcamalarıyla ilgili bilgilere kolayca ulaşılabilmesi bütçe uygulamalarına ilişkin hesap verebilirliği arttırır” ifadesinin aldığı değerler bağımlı değişken olarak tanımlanmıştır. Tablo 3’deki tanımlayıcı istatistiklere baktığımızda bu ifadeye katılma ortalaması “3,99”dur. Bağımsız değişkenlerimiz ise üçüncü modelde olduğu gibi katılımcı bütçeleme algısı ölçeğinde yer alan iki faktördür. Katılımcı bütçeleme algısının yönelik belirlediğimiz iki temel faktörün bağımlı değişken üzerindeki etkisi pozitif ve anlamlıdır. Bu faktörlerin etkileri şeffaflık etkinliği (,280) ve katılımcılık (,164)’tür. Bu sonuçlar bütçe uygulamalarında katılımcı bütçeleme uygulamalarına ilişkin beklentiler ve şeffaflık sürecinin geliştirilmesine yönelik çalışmaların bireylerin kamu gelir ve harcamalarıyla ilgili bilgilere kolayca ulaşarak bütçe uygulamalarına ilişkin hesap verebilirlik algısının gelişmesine katkı sağladığını göstermektedir.

Tablo 9: Regresyon Analizi Sonuçlarının Etki Yönleri

	Model 1		Model 2		Model 3		Model 4	
	Etki	Anlamlılık	Etki	Anlamlılık	Etki	Anlamlılık	Etki	Anlamlılık
Şeffaflık	+	Anlamlı	+	Anlamlı				
Bütçelemeye Etkinlik	+	Anlamlı	-	Anlamsız				
Hesap Verebilirlik	+	Anlamlı	+	Anlamlı				
Hukukilik	+	Anlamlı	+	Anlamlı				
Şeffaflık Etkinliği					+	Anlamlı	+	Anlamlı
Katılımcılık					+	Anlamlı	+	Anlamlı

Regresyon analizi sonuçlarına göre farklı modellerde sınanmış olan hipotezlere ilişkin şu sonuçlara ulaşılmıştır:

H₁: Bütçeleme süreçlerine ilişkin hukukilik, etkinlik, şeffaflık ve hesap verebilirlik boyutlarının kamu harcamalarının toplumsal ihtiyaçlara göre planlanması üzerinde pozitif etkisi vardır. Birinci modelde test edilen H₁ hipotezi araştırma sonuçlarına göre desteklenmektedir.

H₂: Bütçeleme süreçlerine ilişkin hukukilik, etkinlik, şeffaflık ve hesap verebilirlik boyutlarının bireylerin yaşam standartları üzerinde pozitif etkisi vardır. İkinci modelde test edilen H₂ hipotezi dört faktörden üç tanesi tarafından desteklenmiş, bir tanesinde ise desteklenmemiştir.

H₃: Bütçeleme süreçlerine ilişkin katılımcı bütçeleme ve şeffaflık sürecindeki etkinlik boyutlarının bireylerin yaşam standartları üzerinde pozitif etkisi vardır. Üçüncü modelde test edilen H₃ hipotezi araştırma sonuçlarına göre desteklenmiştir.

H₄: Bütçeleme süreçlerine ilişkin katılımcı bütçeleme ve şeffaflık sürecindeki etkinlik boyutlarının bütçe uygulamalarında hesap verebilirlik üzerinde pozitif etkisi vardır. Dördüncü modelde test edilen H₄ hipotezi desteklenmiştir.

SONUÇ

Bütçe hakkının yasama organları tarafından günümüzde kullanılmasından dolayı kamu kesimi gelir ve harcamalarını yasallık kuralı çerçevesinde bütçe uygulamaları ile yerine getirmektedirler. Kamu kesiminin bütçe uygulamalarından bütçenin hazırlanma, uygulama ve denetim aşamalarında bireylerin haberdar olması, bu süreçlere katılımı, bütçe bilincinin ve bütçe algısının gelişmesi ile mümkündür. Bu çalışmada bireylerin yaşamları üzerinde önemli etkilere sahip olan kamu kesimi bütçe uygulamalarının bireyler tarafından ne derece önemsendiği, içselleştirildiği ve algılandığı belirlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca çalışmada bütçeleme süreçlerine bireylerin katılımcı bütçeleme uygulamaları yönüyle daha fazla katılımlarının sağlanmasının ve bu alana yönelik yapılacak çalışmaların bireylerin bütçe algı düzeylerinde ortaya çıkaracağı etkiler de incelenmeye çalışılmıştır. Bu amaçlara ulaşmak için

bu alanda aldıkları eğitimin daha etkili olduğunu düşündüğümüz İİBF öğrencileri üzerinde anket çalışması yapılmıştır. Anket yöntemi kullanılarak yapılan bu çalışmada verilerin analiz ve değerlendirmeleri sonucunda şu bulgular elde edilmiştir:

-Demografik sonuçlara göre; araştırmaya katılan öğrencilerin %67,5'i bayan, %32,5'i ise erkek, öğrencilerin yaşı %97'si 25 ve altı yaş gurubu ve %35,5'i maliye bölümü öğrencileridir.

- Bütçe beklentilerine ilişkin sonuçlara göre; öğrencilerin çoğunluğu bütçe denildiğinde vergi, harcama, borçlanma (mali) %56,6, bütçe ile ilgili gelişmelerin takip edildiği ağırlıklı alan ise internet ortamı (%71,2), öncelikli bütçe alanı olarak eğitim (%39,3) , bütçeleme sürecinde öncelikle bakanlıkların (çevre, eğitim, sağlık vb.) bütçeleme süreçlerine katılımı (%63,9) ve bütçe süreçlerine katılımında ise (%45,1) bütçe hazırlık aşamasını önemsediklerini ifade etmişlerdir.

-Genel bütçe algı düzeylerinin değerlendirildiği sorulardaki ifadelerle katılım düzeyi yüksektir. Katılımcıların bu doğrultuda verdikleri cevaplar bütçe ve bütçe uygulamaları hakkında genel bilgi düzeylerinin yüksek olduğunu göstermiştir. Katılımcılar bütçe uygulama süreçlerine ilişkin uygulamalarda yayımlanan belgelerin açık, şeffaf ve anlaşılır biçimde kamuoyuna sunulması gibi konularda yeterli görmediklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılar hesap verebilirliğe ilişkin ifadelerdeki önermelere yüksek oranda katılmışlardır. Katılımcıların bütçeleme sürecindeki etkinliğe ilişkin ifadelerle katılmadıkları, kamu harcamalarının ve vergilerin toplumsal beklentilere uygun olarak uygulanmadığı ve katılımcı bütçeleme sürecinin etkin bir biçimde yürütülmediği şeklinde değerlendirilmiştir. Bütçeleme sürecine ilişkin katılımcı bütçeleme ve şeffaflık sürecindeki etkinliğin artırılmasına yönelik yöneltilmiş ifadelerle katılımcıların önemseme düzeyinin yüksekliği katılımcı bütçeleme süreçlerine ilişkin ve bütçeleme süreçlerindeki şeffaflık uygulamalarına ilişkin ifadelerdeki beklentilere karşı duyarlı olduklarını göstermektedir.

- Genel bütçe algısına yönelik yapılan faktör analizi sonuçlarına göre faktör sayısı dördür. Faktörlerin toplam varyansı açıklama oranı (%58,659)' dur. Bu faktörler; iki soru hukukilik, altı soru şeffaflık, dört soru hesap verebilirlik ve üç soru ise bütçelemede etkinlik olarak isimlendirilmiştir. Katılımcı bütçeleme algısını ölçmeye yönelik yapılan faktör analizi sonuçlarına göre ise faktör sayısı ikidir. Faktörlerin toplam varyansı açıklama oranı ise (%58,870)' dir. Bu faktörleri oluşturan alt bileşenlere ve faktör yapısına bakıldığında; beş soru katılımcılık, üç soru ise şeffaflık uygulamalarına ilişkin etkinlik olarak isimlendirilmiştir. Örneklemenin yeterliliğini gösteren Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) test değeri uygun kabul edilen sınır aralığında ve Bartlett's testi de kabul edilen sınırdan olduğundan faktörlerin araştırmada kullanılmasında uygunluğu göstermektedir.

-Korelasyon analizi sonucunda değişkenler arasındaki ilişkilerin anlamlılığı belirlenmiştir. Bütçe algısına ilişkin hukukilik algısı ile şeffaflık, hesap verebilirlik, katılımcılık ve şeffaflık sürecine ilişkin etkinlik arasında pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Bütçe algısına ilişkin şeffaflık alt boyutları ile hesap verebilirlik ve bütçe etkinliği arasında da pozitif yönlü ve anlamlı ilişki bulunmuştur. Hesap verebilirlik alt boyutları ile bütçelemede etkinlik, katılımcılık ve şeffaflık sürecine ilişkin etkinlik arasında, yine katılımcılık ile şeffaflık etkinliği arasında pozitif ve anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Ayrıca bütçe etkinliği ile katılımcılık, şeffaflık etkinliği ve hukukilik arasında herhangi bir ilişki bulunamamıştır.

Regresyon analizi sonuçlarında ise;

-Genel bütçe algısına yönelik belirlediğimiz dört temel faktörün (şeffaflık, bütçelemede etkinlik, hesap verebilirlik, hukukilik) bağımlı değişken (S3) üzerindeki etkisi pozitif ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu sonuç bütçeleme süreçlerinde dört faktör ile ilgili yapılacak iyileştirici uygulamaların bireylerin bütçe uygulamalarında kamu harcamalarının toplumsal ihtiyaçlara uygun belirlenmesi algısının güçlendirilmesine katkı sağladığı göstermiştir.

-Bütçeleme süreçlerinde üç faktörün (şeffaflık, hesap verebilirlik, hukukilik) bireylerin bütçe uygulamaları sonucundaki beklentilerini yani bütçe uygulamalarının bireylerin yaşam standartlarını etkilemesi (S5) algısını güçlendirilmesine katkı sağladığı görülmektedir. Diğer

dördüncü faktör olan bütçeleme etkinliğinin etkisi ise negatif ve istatistiksel olarak anlamsızdır.

-Katılımcı bütçeleme algısına yönelik belirlediğimiz iki temel faktörün (katılımcılık, şeffaflık etkinliği) bağımlı değişken (S5) üzerindeki etkisi pozitif ve anlamlıdır. Bu sonuçlar bütçe uygulamalarında katılımcı bütçeleme uygulamalarına ilişkin beklentiler ve şeffaflık sürecinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar arttıkça bireylerin bütçe uygulamalarının yaşam standartları üzerindeki etkisini güçlendirdiği algısına katkı sağladığını göstermektedir.

-Bütçe uygulamalarında katılımcı bütçeleme uygulamalarına ilişkin beklentiler ve şeffaflık sürecinin geliştirilmesine yönelik çalışmaların bireylerin kamu gelir ve harcamalarıyla ilgili bilgilere kolayca ulaşarak bütçe uygulamalarına ilişkin hesap verebilirlik (S14) algısının gelişmesine katkı sağladığını göstermiştir.

Yükseköğretim öğrencilerinin bütçeleme süreçlerine ilişkin algılarını ölçmek amacıyla yaptığımız bu çalışmada katılımcıların şeffaflık, hesap verebilirlik ve hukukilik sürecindeki etkinliklerine ilişkin önermelerdeki ifadelerle katılım düzeylerinin yüksek olduğu, bu alandaki çalışmaların kamu harcamalarının toplumsal taleplere uygun planlanması ve bütçe uygulamalarının bireylerin yaşam standartlarını etkilemesi algısını doğrudan etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Ancak bütçe lemede etkinliğe ilişkin ifadelerin bulunduğu bütçe lemede etkinlik faktörü ile ilgili önermelere (toplumsal taleplere uygun vergileme, kamu harcamalarının toplumsal taleplere uygun yapılması ve katılımcı bütçeleme sürecinin etkin uygulandığı) katılımın düşük olması bütçe uygulama süreçlerine ilişkin etkinliğin zayıf olduğu sonucunu ortaya çıkarmıştır. Ayrıca katılımcı bütçeleme sürecindeki etkinliğin artırılması ve şeffaflık sürecinin daha etkin uygulanmasına yönelik ifadelerle katılım düzeylerinin yüksek olduğu, bu alanda yapılacak çalışmaların bütçe uygulamalarının bireylerin yaşam standartlarını etkilemesi ve bütçe uygulamalarına ilişkin bilgilere kolayca ulaşarak bütçe uygulamalarına ilişkin hesap verebilirlik algısını güçlendireceği sonucuna ulaşılmıştır.

KAYNAKÇA

- Alkan, Fatma (2015), "Yükseköğretim Kurumlarında Bütçe Algısı Üzerine Ampirik Bir Çalışma", Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Bilge, Semih ve Dürdane Küçükaycan (2013), "Yerel Yönetimlerde Bütçe Saydamlığı: Büyükşehir Belediyeleri ve Büyükşehir İl Özel İdareleri Üzerine Bir Araştırma", *Maliye Dergisi*, 165, 54-79.
- Cilavdaroğlu, Ahmet A. ve Birol Ekici (2013), "Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Bütçe Hakkını Kullanabilme Kapasitesi", *Amme İdaresi Dergisi*, 46(3), 59-88.
- CPDI Centre For Peace and Development Initiatives (2013), *People's Perception of Budget*, [Online] at <http://www.cpdipakistan.org/wp-content/uploads/2014/04/peoples-perception-dec-20131.pdf>, erişim tarihi: 10.02.2016.
- Feyzioğlu, Bedii N. (1983-1984), "Modern Anayasalarda Bütçe Hakkı", *İ.Ü. İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*, 29. Seri, İstanbul, 1-28.
- Güneş, Gülsen (2000), "Hukuksal Teknik Açısından Bütçeden Önceden İzin İlkesinin Vergi Gelirleri Yönüyle İşlevini Kısmen Yitirmesinin Bütçe Hakkı Açısından İncelenmesi", *XIII. Türkiye Maliye Sempozyumu: Anayasal Mali Düzen*, Marmara Üniversitesi Maliye Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, İstanbul, 173-197.
- Kalaycı, Şeref (2008), *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*, Ankara, Asil Yayın Dağıtım.
- Kızıldaş, Emine (2005), "Bütçe Hakkının Kullanımında Geline Aşama: Doğrudan Demokrasi", *20. Türkiye Maliye Sempozyumu Türkiye'de Yeniden Mali Yapılanma*, PÜ İİBF Maliye Bölümü Yayın No: 1 Ağustos 2005, Denizli, 374-399, [1372373474-20-turkiye-maliye-sempozyumu-pdf.pdf](http://www.iiibf.org.tr/turkiye-maliye-sempozyumu-pdf.pdf), erişim tarihi: 02.04.2016.

- Lienert, Ian (2005), "Who Controls The Budget: The Legislature or The Executive", *IMF Working Paper* WP/05/115, <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/..wp05115.pdf>, erişim tarihi: 06.04.2016.
- Özgan, Habib, Çiğdem Çelik ve Fatih Bozbayındır (2011), "Müzakere Becerileri Ölçeği: Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(36), 65-76.
- Sakınç, Süreyya ve Sibel Aybarç Bursahoğlu (2014), "Bütçe Lemede Demokratik Bir Değişim: Katılımcı Bütçeleme", *Electronic Journal of Vocational Colleges-May/Mayıs 2014*, 4(1), 1-10.
- Selen, Ufuk ve Ahmet Bora Tarhan (2014), *Türkiye'de Bütçe Hakkı Algısı*, Uşak.
- Selen, Ufuk ve Ahmet Bora Tarhan (2015), "Türkiye'de Seçmenlerin Bütçe Hakkı Algısı ve Etkileyen Faktörler", *Journal of Life Economics*, 4, 1-18.
- Ting, Michael M. (2001), "The 'Power of the Purse' and Its Implications For Bureaucratic Policy-Making", *Public Choice*, 106, 243-274, <https://www.jstor.org/stable/pdf/30026219.pdf>, erişim tarihi: 10.03.2016.
- Turanlı, Münevver, Dicle Taşpınar Cengiz ve Ömer Bozkır (2012), "Faktör Analizi İle Üniversiteye Giriş Sınavlarındaki Başarı Durumuna Göre İllerin Sıralanması", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi*, 17, 45-68.
- United Nations Human Settlements Programme UN-HABITAT (2008), "Municipal Development Partnership for Eastern and Southern Africa", *HS number: HS/969/08E*, www.internationalbudget.org/.../Participatory-Budgeting-in-..., erişim tarihi: 15.05.2016.
- Wehner, Joachim (2006), "Assessing the Power of The Purse: An Index of Legislative Budget Institutions", *Political Studies*, 54(4), 767-785. ISSN 0032-3217, <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-9248.2006.00628.x/epdf>, erişim tarihi: 26.03.2016.
- http://www.istatistikanaliz.com/orneklem_buyuklugunu_saptanmasi.asp, erişim tarihi: 10.06.2016.

EK 1: Anket Formu**Saygıdeğer katılımcı,**

Aşağıda yer alan anket tamamen bilimsel amaçlı olup, bilimsel amaçlar dışında başka hiçbir suretle kullanılmayacaktır. “**Katılımcı Bütçeleme Perspektifinden Yükseköğretim Öğrencilerinin Bütçe Algısı Araştırması**” isimli DPÜ Bilimsel Araştırma Projeleri (Proje No: 2016-29) kapsamındaki bir araştırma amacıyla yapılmaktadır. İstenilen bilgiler bilimsel amaçlı olup, kimlik bilgileriniz talep edilmemektedir. Çalışmamızda doğru tespitlerin yapılabilmesi için aşağıda yer alan anketi titizlikle doldurmanızı rica eder, katkılarımızdan dolayı teşekkür ederiz.

Yrd.Doç.Dr. Fazlı YILDIZ (Proje Yürütücüsü)

Araş.Gör.Fatma ALKAN (Araştırmacı)

Cinsiyetiniz Kadın Erkek**Yaş Grubu** 25 ve altı 26-35 36 ve üstü**Hangi Bölümde Okuyorsunuz?**

- Maliye
 İşletme
 İktisat
 Kamu Yönetimi
 Siyaset Bil. ve Ulus.İlişkiler
 Ekonometri
 Uluslararası Tic ve Fin.

Bütçe Denildiğinde Sizdeki Temel Çağrışımı Belirtiniz?

- Denetim / Yolsuzluk / İsrar
 Kanun / Devlet / Anayasa
 Büyüme / Kalkınma / Ekonomi
 Vergi / Harcama / Borçlanma

Ülkemizde uygulanan bütçe ile ilgili gelişmeleri takip edebilmek amacıyla en çok hangi kaynaktan yararlanırsınız?

- Resmi Yayınlar
 İnternet
 Gazete, Dergi vb. Basılı Yayınlar
 Diğer

Ülkemizde sizce hangi alanın bütçesi öncelikli olmalıdır?

- Eğitim
 Sosyal Güvenlik-Sosyal Harcamalar
 Savunma-Güvenlik
 Altyapı Yatırımları
 Yerel Yönetim Hizmetleri
 Sağlık

Kamu Kurumlarının bütçe sürecine hangi aşamada katılmak sizin için önceliklidir?

- Bütçe Hazırlık Aşaması
 Bütçe Uygulama Aşaması
 Bütçe Denetim Aşaması

Aşağıdaki kamu kurumlarının hangisinin bütçeleme sürecine katılmak sizin için önceliklidir?

- Belediyeler [Yerel Yönetimler]
 Bakanlıklar [Eğitim,Sağlık vb.]
 Üniversite
 Yatırımcı Kamu Kuruluşları[Ulaştırma, Enerji vb.]

1-17. sorular için :						
1:KESİNLİKLE KATILMIYORUM 2:KATILMIYORUM 3:KARARSIZIM 4:KATILYORUM 5:KESİNLİKLE KATILYORUM						
1	Bütçe, devletin genel olarak mali görünümünü yansıtan bir Kanundur.	1	2	3	4	5
2	Kamu harcamaları ödenilen vergilerle finanse edilmektedir.	1	2	3	4	5
3	Bütçede kamu harcamaları toplumsal ihtiyaçlara göre planlanmaktadır.	1	2	3	4	5
4	Bireylerin kamu hizmetleri ile ilgili tercihlerinin bütçeleme sürecine yansıtılabilmesi önemlidir.	1	2	3	4	5
5	Kamu kurumlarının bütçe uygulamaları bireylerin yaşam standartlarını etkiler.	1	2	3	4	5
6	Kamu kurumları tarafından bütçe süreçleri şeffaf yönetilmektedir.	1	2	3	4	5
7	Ülkemizde son yıllarda yapılan yasal düzenlemeler bütçe uygulamalarında şeffaflığın gelişmesine katkı sağlamıştır.	1	2	3	4	5
8	Kamu kurumlarının bütçesine ilişkin mevzuat, bilgiler, veriler, anlaşılır ve kolay erişilebiliridir.	1	2	3	4	5

9	Kamu kurumlarının bütçe uygulama sonuçları hakkında yapılan bilgilendirmeler açık ve anlaşılabilir.	1	2	3	4	5
10	Kamu kurumlarının yayımladığı faaliyet raporları bütçe kullanımlarını doğru şekilde aktarır.	1	2	3	4	5
11	Bilgi edinme kapsamındaki uygulamalar kamu kaynaklarının hangi amaçla kullanıldığının sorgulanmasına imkan sağlamaktadır.	1	2	3	4	5
12	Bütçeleme sürecinde saydamlığın artırılması kamu otoritelerinin hesap verebilirliğini artırır.	1	2	3	4	5
13	Bireylerin sivil toplum örgütleri aracılığıyla bütçeleme süreçlerine katılmaları hesap verebilirliği artırır.	1	2	3	4	5
14	Kamu gelir ve harcamalarıyla ilgili bilgilere kolayca ulaşılabilmesi bütçe uygulamalarına ilişkin hesap verebilirliği artırır.	1	2	3	4	5
15.	Kamu harcamaları toplumun tercihlerine uygun olarak yapılmaktadır.	1	2	3	4	5
16.	Toplumun tercihlerine uygun bir vergileme yapılmaktadır.	1	2	3	4	5
17.	Ülkemizde katılımcı bütçeleme etkin olarak kullanılmaktadır.	1	2	3	4	5
18- 25. sorular için :						
1: HİÇ ÖNEMİ YOK 2: ÖNEMSİZ 3: KARARSIZIM 4: ÖNEMLİ 5: ÇOK ÖNEMLİ						
Bireylerin bütçeleme sürecine ilişkin bilgi düzeylerini arttırmak için:						
18	Bireyler için bilgilendirici nitelikte düzenli toplantılar yapılması gerekir.	1	2	3	4	5
19	Elektronik ortamlarda (internet vb.) bilgilendirici çalışmaların yapılması gerekir.	1	2	3	4	5
Bireylerin bütçeleme sürecine daha fazla katkı sağlamaları için:						
20	Bütçeleme süreçlerine bireylerin katılımının artırılması gerekir.	1	2	3	4	5
21	Bireylerin gereksiz harcama alanlarını belirleyebilmeleri gerekir.	1	2	3	4	5
22	Bireylerin siyasal haklarını özgürce kullanabilme olanaklarının artırılması gerekir.	1	2	3	4	5
Bütçe süreçlerindeki şeffaflığı arttırmak için:						
23	Kamu kurumlarının web sitelerinde kurumların bütçelerine ayrıntılı olarak yer verilmesi gerekir.	1	2	3	4	5
24	Bireylerin bütçe belgelerine daha kolay erişimine izin verilmesi gerekir.	1	2	3	4	5
25	Bütçe uygulama sonuçlarına ilişkin denetim raporlarının kamuoyuna açıklanması gerekir.	1	2	3	4	5